

УДК 615(092)

«Журнал НАМН України» | 2019 | т. 25 | № 1 | С. 104–112

Лікар, вчений, педагог і людина з великої літери

(До 100-ї річниці від дня народження академіка Любові Трохимівни Малої)

Г. Д. Фадєєнко**Д. К. Милославський**

Державна установа
«Національний інститут
терапії ім. Л. Т. Малої
НАМН України», Харків
61039, Україна

Любов Трохимівна Мала народилася 13 січня 1919 р. в селі Копані Оріхівського району Запорізької області. В період II світової (Великої Вітчизняної) війни перебувала в лавах Радянської Армії, у складі евакогоспіталів Південного, Північнокавказького та Закавказького фронтів. У 1950 році захистила кандидатську, в 1954-му – докторську дисертацію. З 1955 р. Л. Т. Мала – професор, а з 1961 р. і до кінця життя – завідувачка кафедри госпітальної терапії Харківського державного медичного інституту, згодом університету (ХМІ, ХДМУ). Академік Л. Т. Мала – засновник потужної сучасної школи терапевтів і кардіологів, автор понад 700 наукових праць, 32 монографій. Наукові розробки академіка Л. Т. Малої захищені 25 охоронними документами, 5 авторськими свідоцтвами, 20 патентами України та інших країн. Під її керівництвом захистили дисертації 36 докторів і 188 кандидатів медичних наук. З 1977 р. вона була беззмінним головою Обласного товариства терапевтів Харківського медичного товариства (ХМТ), заступником голови Українського товариства терапевтів і кардіологів, членом Президії Наукового товариства кардіологів СНД, членом Президії Міжнародної асоціації інтерністів та кардіологів країн СНД, Міжнародного товариства гіпертензіологів (ISH).

Наукова та громадська діяльність акад. Л.Т. Малої отримала загальнодержавне і світове визнання: член-кореспондент АМН СРСР (1967); заслужений діяч науки і техніки України (1968); дійсний член АМН СРСР (1974); дійсний член РАМН (1991); дійсний член НАН України (1992); ініціатор заснування АМН України та її дійсний член (1993), Лауреат Державної премії СРСР (1980), премій ім. М. Д. Стражеска (1983; 1997), ім. П. І. Шатілова (1981; 1983; 1987), ім. С. І. Вавілова (1989), Академічної премії з клінічної медицини АМН України (1995; 2000). Л. Т. Мала була удостоєна орденів Трудового Червоного Прапора (1960), Богдана Хмельницького III ступеня (1995), Ярослава Мудрого V ступеня (1998), Золотої медалі Польської академії медичних наук (1999); звання Героя Соціалістичної Праці і Золотої медалі «Серп і Молот» (1979); Героя України з врученням «Ордена Держави» (1999), орденів «Золота Зірка» (2003) і «Вітчизняної війни II ст.» (1985), 14 медалей.

Академік Л. Т. Мала – організатор і перший директор Інституту терапії АМН України (1981–2003 рр.). Біографічний інститут США в 1996 р. присвоїв Л. Т. Малій почесне звання «Людина року» і нагородив «Міжнародним культурним дипломом пошани» (1997). Міжнародний Європейський біографічний центр (Кембридж, Велика Британія) з 1998 р. включає її ім'я у видання «2000 видатних вчених XX століття». У 1999 р. Л. Т. Мала була удостоєна звання «Почесний громадянин міста Харкова» №1. За цикл фундаментальних праць з кардіології Л. Т. Мала стала посмертно лауреатом Державної премії України (2003).

Померла Л. Т. Мала 14 квітня 2003 р. після тяжкої нетривалої хвороби на 85-му році життя. Похована академік Л. Т. Мала на Алеї Героїв на 2-му кладовищі в Харкові, де в 2004 р. був встановлений бронзовий бюст великому терапевту. Меморіальні пам'ятні дошки академіку Л. Т. Малій встановлені на фасадах Національного інституту терапії ім. Л. Т. Малої НАМН України та ХНМУ. З метою увічнення пам'яті Л. Т. Малої розпорядженням Кабінету Міністрів України № 213-р від 9.04.2004 р. Інституту терапії АМН України присвоєно ім'я цієї видатної Людини. Академік Л. Т. Мала також була взірцем загальнолюдських та професійних якостей, провідні риси її характеру, улюблені фрази, цитати стали крилатими для учнів великого терапевта. Світла їй пам'ять.

Ключові слова: лікар Любов Трохимівна Мала, академік Л. Т. Мала, засновник провідної школи терапевтів та кардіологів, організатор системи охорони здоров'я, кафедра госпітальної терапії ХДМУ, Інститут терапії ім. Л. Т. Малої.

Для цитування: Фадєєнко Г. Д., Милославський Д. К. Лікар, вчений, педагог і людина з великої літери (До 100-ї річниці від дня народження академіка Любові Трохимівни Малої). Журнал Національної академії медичних наук України. – 2019. – Т. 25, № 1. – С. 104–112.

Милославський

Дмитро Кирилович

d.miloslavsky@gmail.com

13 січня 2019 р. виповнилося 100 років від дня народження видатної постаті, Людини з великої літери, мудрого Вчителя, засновника провідної школи терапевтів та кардіологів в Україні й світі, першого директора Інституту терапії (нині – Національний та носить її ім'я), фундатора створення Академії медичних наук (АМН) України, Жінки з міжнародним визнанням, яка пройшла складні шляхи війни, Почесного громадянина міста Харкова академіка Любові Трохимівни Малої (1919–2003). У 2018 р. відзначалося кілька дат, які асоціюються з життям та діяльністю академіка Л. Т. Малої. 25 років тому, 24 лютого 1993 р., Президентом України був підписаний Наказ про створення Академії медичних наук (АМН) України, 5 квітня цього ж року відбулися перші збори АМН України, створення якої вона та інші академіки ініціювали. 14 квітня 2003 року Любов Трохимівна пішла з життя [14, 16, 19].

Любов Трохимівна народилася 13 січня 1919 р. в селі Копані Оріхівського району Запорізької області в родині Трохима Євдокимовича і Катерини Григорівни Малих. У 30-х роках ХХ століття батько Л. Т. Малої перевозить сім'ю в місто, щоб поліпшити матеріальне становище і дати дітям освіту. Вирішивши присвятити себе медицині, в 1933–1938 рр. Л. Т. Мала вчилася на лікувальному факультеті ХМІ. В 19 років Любов Трохимівна отримала диплом лікаря. Свій трудовий шлях вона почала лікарем амбулаторії та лікарні села Петровеньки Краснолучанського (Іванівського) району Ворошиловградської (нині Луганської) області (1938–1941) [31, 32, 33].

У період Великої Вітчизняної війни майбутній академік з 1941 по вересень 1946 року перебувала в лавах Радянської Армії, з 1941 до 1943 року – у складі військ діючих Південного, Північнокавказького і Закавказького фронтів. У ці роки майор медичної служби Л. Т. Мала – військовий лікар, заступник начальника сортувального госпіталю, евакогоспіталів № 1602 і № 3416, заступник начальника лікувального відділу Харківського військового округу. За військово-медичні заслуги вона була нагороджена медалями «За бойові заслуги», «За участь у героїчній обороні Кавказу», «За перемогу над Німеччиною у Великій Вітчизняній війні» [24].

З вересня 1946 р. працювала в Харківському медичному інституті (ХМІ): клінічним ординатором (1946–1949), аспірантом (1949–1952), докторантом (1952–1954), доцентом (1954–1955). Учителем і наставником Л. Т. Малої, був учень академіка М. Д. Стражеска, професор Соломон Якович Штейнберг (1891–1968) – видатний терапевт, з широким діапазоном наукових інтересів. За спогадами Любові Трохимівни, це був талановитий вчений, прекрасний, гуманний лікар, вимоглива, мудра, справедлива і щира людина [5, 10].

У 1950 р. вона захистила кандидатську дисертацію на тему «Туберкуліодіагностика в клініці внутрішніх хвороб», у 1954 р. – докторську дисертацію «Про зміни серцево-судинної системи при туберкульозі». Наукові праці Л. Т. Малої згодом стали настільними для кількох поколінь лікарів і отримали високу оцінку вчених зі світовим ім'ям [7].

Про дисертації та монографії Л. Т. Малої писали відомі вчені-клініцисти того часу. Щодо монографії «Ішемічна

Академік Любов Трохимівна Мала, світлина до 70-річчя з дня народження (1989 р).

Фото з музею ДУ «Національний інститут терапії ім. Л. Т. Малої НАМН України»

хвороба серця у молодих» (1978) – Герой Соціалістичної Праці, лауреат Ленінської і Державної премій, академік АМН СРСР, заслужений діяч науки РРФСР, професор Є. М. Тареев: «... досягнути такого володіння предметом і досконалості викладу, простоти, дохідливості, коротких формулювань при повній переконливості, яких вдалося Вашому таланту, думаю, нікому з сучасних наших кардіологів неможливо». Про роботу Л. Т. Малої «Про зміни серцево-судинної системи при туберкульозі» (1967) – дійсний член АМН СРСР, член Президії Міжнародних товариств терапевтів і кардіологів, лауреат міжнародної премії «Золотий стетоскоп» професор О. Л. М'ясніков писав: «Можна виразно сказати, що ні у вітчизняній, ні в зарубіжній медичній літературі подібної роботи, виконаної настільки ретельно і широко, немає». За видатні досягнення в галузі терапії і кардіології пам'ятним «Золотим стетоскопом» наприкінці ХХ століття була нагороджена і академік Л. Т. Мала [13, 20, 31, 32].

Від 1955 р. Л. Т. Мала – професор, а з 1961 р. і до кінця життя – завідувачка кафедри госпітальної терапії ХМІ, надалі харківського Державного медичного університету (ХДМУ). У 60-ті роки ХХ століття, коли перше місце за поширеністю та інвалідизуючими наслідками посів ту-

беркульоз, професор Л. Т. Мала зайнялася складними проблемами фтизіатрії. У фундаментальній монографії «Діагностика і лікування хвороб серця і судин, зумовлених туберкульозом» (1969) вона детально висвітлила проблеми специфічних і неспецифічних уражень усіх ланок серцево-судинної системи при туберкульозі.

Коли за показниками поширеності та смертності в лідери вийшли ішемічна хвороба серця (ІХС), інфаркт міокарда (ІМ) та артеріальна гіпертензія (АГ), пріоритет у наукових дослідженнях Любові Трохимівни був спрямований на боротьбу із захворюваннями системи кровообігу. Основним напрямком наукової діяльності академіка Л. Т. Малої стає кардіологія. Свою діяльність вона присвятила вивченню особливостей серцево-судинної системи при атеросклерозі, ІХС, гіпертонічній хворобі (ГХ), гострому ІМ, серцевій недостатності (СН); дослідженню пресорних і депресорних систем нейрогуморальної регуляції організму при захворюваннях внутрішніх органів; фундаментальним дослідженням в кардіології, гастроентерології, нефрології, пульмонології, клінічній фармакотерапії [5, 10, 11, 17, 18, 23, 26].

Л. Т. Мала – організатор провідної школи терапевтів і кардіологів в Україні. Вона підготувала 36 докторів і 188 кандидатів наук, сумлінно виконувала обов'язки Голови Спеціалізованої вченої ради з присудження вчених ступенів (з терапії, кардіології та педіатрії) при ХДМУ (1972–2003). Вона неодноразово повторювала здобувачам «Дисертація – це продукт, який швидко псується, тому захищати її треба якомога швидше». З 1977 р. Л. Т. Мала була беззмінним Головою Обласного товариства терапевтів Харківського медичного товариства (ХМТ) [1, 21]. Вона була також заступником голови Українського товариства терапевтів і кардіологів, членом Президії Наукового товариства кардіологів СНД, членом Президії Міжнародної асоціації інтерністів (1977) та кардіологів країн СНД, дійсним членом Міжнародного товариства з кардіоваскулярної фармакотерапії (1993), членом Міжнародного товариства гіпертензіологів (ISH) [7, 12, 20, 35].

Академік Л. Т. Мала – автор понад 700 наукових праць, 32 монографій, серед яких найбільш фундаментальні: «Рак легень» (1965), «Ішемічна хвороба серця у молодих» (1978), «Інфаркт міокарда» (1981), «Хронічна недостатність кровообігу» (1994), «Серцеві глікозиди» (1996), «Ендотеліальна дисфункція при патології серцево-судинної системи» (2000), «Терапія» (2001), «Хронічна серцева недостатність» (2002). За монографії «Інфаркт міокарда» і «Серцеві глікозиди» Л. Т. Мала за життя удостоєна іменних премій корифеїв вітчизняної медицини – двічі премії ім. М. Д. Стражеска (1983; 1988), нагороджена грамотою ім. С. І. Вавилова (1989), почесною медаллю ім. С. П. Боткіна (1984) і двічі премією ім. П. І. Шатілова (1981; 1983). Наукові розробки Л. Т. Малої захищені 25 охоронними документами, в тому числі 5 авторськими свідоцтвами, 15 патентами України і 5 патентами Росії [22, 29, 30].

Наукові й людські заслуги Л. Т. Малої отримали загальнодержавне визнання: член-кореспондент АМН СРСР (1967); заслужений діяч науки і техніки України (1968); дійсний член АМН СРСР (1974); лауреат Державної пре-

мії СРСР (1980); дійсний член РАМН (1991); дійсний член НАН України (1992); ініціатор заснування АМН України та її дійсний член (1993). Академік Л. Т. Мала входила до складу редакційних рад 11 журналів України, Росії та країн СНД з внутрішньої медицини, серед них такі поважні видання, як «Кардіологія», «Клінічна фармакологія і терапія», «Журнал Академії медичних наук України», «Український кардіологічний журнал», «Лікарська справа», «Ліки», «Клінічна фармація», «Харківський медичний журнал», «Вісник фармації».

Серед її наукових інтересів, крім фтизіатрії і кардіології, слід відзначити питання ревматології, колагенозів, пухлин легень, легеневої гіпертензії, набутих вад серця, проблеми гематології, гепатитів, нефритів. Її увагу привертала нові перспективні підходи до вивчення терапевтичної патології: математичне моделювання, дослідження на експериментальних тваринах, імуногенетичні та нейрогуморальні маркери, філософські, соціальні, психологічні фактори при захворюваннях внутрішніх органів, епідеміологічні та популяційні методи їх оцінки, аспекти кардіохірургії.

Л. Т. Мала була відповідальним редактором 36 збірок наукових праць, 81 методичних керівництв щодо клінічного та педагогічного процесу на кафедрі госпітальної терапії, автором понад 250 науково-популярних публікацій щодо окремих захворювань внутрішніх органів, їх факторів ризику, здорового способу життя.

Л. Т. Мала також відома своїми публікаціями на медико-історичну тематику щодо професора С. Я. Штейнберга, М. І. Пирогова (як терапевта), М. Д. Стражеска, Г. Ф. Ланга, О. Л. М'яснікова, діяльності кафедри госпітальної терапії та її ювілейних дат, рецензіями на монографії, інформацією щодо світових конгресів та з'їздів, у яких вона брала участь.

З нею мали за честь працювати над спільними науковими статтями корифеї харківської та української медичної науки А. М. Утевський, П. А. Каліман, О. О. Шалімов, М. Г. Пушкар, І. Ф. Паскевич, К. М. Веремеєнко, Г. І. Бурчинський, М. М. Амосов та ін.

Під час керівництва академіком Л. Т. Малою Товариством терапевтів і кардіологів (1963) на кафедрі госпітальної терапії ХМІ починається всебічне вивчення причин хронізації захворювань внутрішніх органів, а також розробка методів ранньої діагностики, лікування та профілактики найпоширеніших захворювань серцево-судинної системи, органів дихання, захворювань шлунково-кишкового тракту і нирок.

У 1977 р. Л. Т. Мала провела велику конференцію до 100-річчя кафедри госпітальної терапії, на якій були присутні Голова Всесоюзного товариства терапевтів акад. Ф. І. Комаров, Російського товариства терапевтів акад. Є. М. Тареев, Українського товариства терапевтів проф. Г. І. Бурчинський, Головний терапевт МОЗ УРСР проф. О. Й. Грицюк [5, 10, 17].

Л. Т. Мала була не тільки видатним лікарем, талановитим вченим, а й прекрасним організатором системи охорони здоров'я. Коли за показниками поширеності та смертності в лідери вийшли ІХС, ІМ та АГ, пріоритет у наукових дослідженнях Любові Трохимівни був спрямований на боротьбу із захворюваннями системи кровообігу.

У зв'язку з цим у більшості МКЛ м. Харкова були створені спеціалізовані кардіологічні відділення або відділення для лікування хворих на артеріальну гіпертензію. З ініціативи Л. Т. Малої в структуру кардіологічної допомоги населенню Харкова вводяться кардіологічні бригади швидкої допомоги, реабілітаційні відділення в лікарнях, приміський кардіологічний санаторій. В ці роки смертність від гострого ІМ в клініках міста була вдвічі меншою, ніж у цілому по Україні. Паралельно зі створенням стрункої системи лікування захворювань серцево-судинної системи, Л. Т. Мала велику увагу приділяє вихованню наукових кадрів. Її науковий колектив постійно поповнюється молодими талановитими лікарями, кращими випускниками ХМІ і медичних ВНЗ України [4].

Особливе місце в наукових працях Л. Т. Малої посідає гострий ІМ [29]. З групою ентузіастів, своїх найближчих учнів і послідовників, у 1967 р. на базі 27-ї клінічної лікарні вона організувала одне з перших в Україні спеціалізоване відділення для хворих на ІМ з палатою інтенсивного спостереження. Вона, першою в Україні в 70-ті роки ХХ століття організувала кардіологічні відділення для хворих на гострий ІМ, впровадила в практику систему поетапного лікування цих хворих (стаціонарний, санаторно-курортний і амбулаторно-поліклінічний етапи). З 1984 р. під керівництвом Л. Т. Малої вперше в Харківському регіоні в умовах відділень реанімації хворим на гострий ІМ стали проводити системний тромболізис препаратом стрептаза.

Для вирішення фундаментальних завдань кардіології Любов Трохимівна створює на базі кафедри госпітальної терапії наукову кардіологічну лабораторію з профілактики та лікування гіпертонічної хвороби, атеросклерозу та ІХС. Дослідження ведуться в тісній співдружності з Все-союзним кардіологічним науковим центром АМН СРСР під керівництвом академіка РАМН Є. І. Чазова. Вихована на славних традиціях терапевтичної школи М. Д. Стражеска і Харківської терапевтичної школи, Л. Т. Мала виявилася здатною розвивати новий науковий напрям, який став фундаментом створеної нею терапевтичної школи [10, 13, 17, 18].

Для того, аби забезпечити вже існуючу структуру терапевтичної допомоги в Східному регіоні України єдиним методологічним і організаційним керівництвом, у 1981 р. завдяки наполегливості і організаторським здібностям Л. Т. Малої в Харкові було відкрито філію Київського науково-дослідного інституту кардіології імені М. Д. Стражеска. Через 5 років він був реорганізований в Інститут терапії, який у 1993 р. увійшов до складу АМН України (зараз ДУ «Національний інститут терапії ім. Л. Т. Малої НАМН України»). У 1986 р. на базі філії організований Харківський науково-дослідний інститут терапії, об'єднаний з кафедрою. У 1988-му наказом Міністра охорони здоров'я УРСР Л. Т. Мала була призначена директором Науково-дослідного інституту терапії та завідувачкою кафедри госпітальної терапії ХМІ.

В інституті, крім вже існуючого кардіологічного напрямку, відкриваються відділення гастроентерології, пульмонології, нефрології. У 1993 році під егідою Європейського товариства кардіологів кафедрою госпітальної терапії та Інститутом терапії проводилися багатоцентрові дослідження з тромболітичної терапії у хворих на гострий ІМ,

такі як EMIP-FR, BIRD (Binational Industrial Research and Development Foundation (USA and Israel)), ZOF-07, HERO-2, EXTRACT-TIMI, EPHEBUS (Eplerenone post-AMI Heart Failure Efficacy and Survival Study), EPLA (Erythropoietin Like Activity) та інші [6, 10, 17, 18, 27]. У 2001 р., як результат світового визнання заслуг академіка Л. Т. Малої, сталася подія міжнародного значення, яка привела до значного покращення лікувальних можливостей відділення реанімації та інтенсивної терапії Інституту терапії завдяки об'єднанню, переданому безоплатно Ізраїлем.

У цей період академік АМН України Л. Т. Мала, крім фундаментальних досліджень щодо гострого ІМ та СН, зробила вагомий внесок у вивчення питань дисфункції ендотелію (ДЕ), нейрогуморальних, клітинних та імунних механізмів її становлення і прогресування при захворюваннях серцево-судинної системи. Вона тісно співпрацювала з визнаними авторитетами в галузі вивчення ДЕ: академіками В. В. Фролькісом, О. О. Мойбенком, О. В. Стефановим, О. В. Коркушком, В. М. Коваленком, І. С. Чекманом і багатьма іншими. Підсумком досліджень академіка Л. Т. Малої в цьому напрямку стали монографія «Ендотеліальна дисфункція при патології серцево-судинної системи» (2000) та присуджена посмертно Державна премія за цикл наукових праць «Дослідження фундаментальних механізмів дії оксиду азоту на серцево-судинну систему як основи патогенетичного лікування її захворювань» (2003) [26, 30].

Проблема ДЕ приваблювала академіка Л. Т. Малу своєю системністю, універсальністю відповіді цього «органу» при різній серцево-судинній патології, різноманітним функціям ендотелію, механізмів і проявів його ушкодження, а також каскадом вазоконстрикторних і вазодилатаційних, ростових, прозапальних, гемостатичних і тромболітичних факторів, можливостями цілеспрямованої корекції та профілактики при захворюваннях внутрішніх органів. Однією з перших в Україні академік Л. Т. Мала і її школа почали вивчати такі перспективні маркери ДЕ, як вазоактивні ейкозаноїди, ендотелін-1, простагліцин, тромбоксан А2, ендотеліальний фактор релаксації і гіперполяризації, ангіотензин ІІ, інтерлейкін 1, лейкотрієни С4, D4. Її співробітники почали впроваджувати навантажувальні і провокаційні проби для оцінки стану цього «органу» при гіпертонічній хворобі, ІХС, ІМ, хронічній серцевій недостатності (ХСН), розробляти питання корекції ДЕ. Піонерськими стали роботи Л. Т. Малої, в яких вивчалися інфекційні аспекти ДЕ при ІХС, фізіологічні, патофізіологічні та вікові механізми цього стану при ХСН та ІХС, в оглядах і статтях оцінювали механізми терапевтичної дії донаторів оксиду азоту (NO) на ендотелій-залежну вазодилатацію у хворих на ІХС. В результаті цих досліджень була сформульована концепція щодо ролі функціонального стану ендотелію у виникненні атеросклеротичного ураження судин. На основі вивчення значущості NO при ДЕ і ролі гіперхолестеринемії у її розвитку були розроблені ефективні методи запобігання толерантності до нітратів, доведений плейотропний ефект статинів на функцію ендотелію, про- та антиоксидантний статус, ендогенний синтез NO. У 2001 р. цикл робіт учнів Л. Т. Малої «Імуноза-

пальна активність і дисфункція ендотелію при ішемічній хворобі серця та серцевій недостатності» був нагороджений Грамотою Президії НАН України, а в 2004 р. – дипломом I ступеня Харківського медичного товариства. Серед величезної творчої спадщини академіка Л. Т. Малої питань ДЕ стосуються 2 монографії, 5 методичних рекомендацій, 7 збірок наукових праць, опубліковано понад 100 статей у фахових журналах [11].

Продовжуючи традиції свого Вчителя, «Школа академіка Л. Т. Малої» і співробітники ДУ «Національний інститут терапії ім. Л. Т. Малої НАМН України» активно вивчають різноманітні маркери ДЕ: мікроальбумінурію (МАУ), фактори росту та ангіогенезу при гіпертонічній хворобі, метаболічному синдромі та цукровому діабеті 2 типу (уротензин, інтерлейкіни 1, 2, 6, інсуліноподібний, васкулоендотеліальний фактори росту, ангіопоедин-1); фактор фон Віллебранда, молекули адгезії, асиметричний диметиларгінін, циркулюючі клітини ендотелію, VE-кадгерін, стабільні метаболіти NO у хворих на хронічну хворобу нирок в динаміці комбінованого фармакологічного лікування із застосуванням L-аргініну, досліджують гіпергомоцистемію і продукти фолат-метіонінового циклу при ХСН, бар'єрну функцію клітин ендотелію при неалкогольній жировій хворобі печінки та хронічних обструктивних захворюваннях легенів.

Л. Т. Мала зробила вагомий внесок у вивчення гемодинамічних, нейрогуморальних, клітинних та імунних механізмів становлення і прогресування гіпертонічної хвороби (ГХ), у тому числі серед студентів ВНЗ і робітників промислових підприємств м. Харкова. Проблема артеріальної гіпертонії (АГ) привертала увагу Л. Т. Малої своєрідністю клініко-патогенетичних форм, різноманітним механізмам нейрогуморальної регуляції, грізними ускладненнями, можливостями профілактики на рівні популяції. Академік Л. Т. Мала співпрацювала з визнаними авторитетами в цій галузі, академіками та професорами Е. М. Тарєєвим, А. Л. М'ясниковим, Є. І. Чазовим, І. К. Шхвацабая, М. С. Кушakovським, Є. Є. Гогіним, В. О. Алмазовим, Г. Г. Арабідзе, Р. Г. Огановим, О. М. Бритовим, А. З. Цфасманом, А. Д. Візиром, О. І. Грицюком, М. С. Заноздрю, Д. Ф. Чеботарьовим, М. К. Фуркало, О. В. Коркушом, Є. М. Нейком, Г. В. Дзяком, В. З. Нетяженком, В. М. Коваленком, Ю. М. Сіренком, Є. П. Свищенко, О. І. Дядиком [20].

У 80-90-ті рр. ХХ століття під керівництвом Л. Т. Малої у співдружності з РКНЦ в Україні виконувалися Міжнародні кооперативні програми «Багатофакторна профілактика ішемічної хвороби серця», «Інтегрована профілактика основних неінфекційних захворювань», Міжнародна програма CINDI-Україна, «Тривала медикаментозна терапія хворих коронарною хворобою серця і артеріальною гіпертонією», «Епідеміологія серцево-судинних захворювань і їх факторів ризику в різних регіонах країни», «Контроль артеріальної гіпертонії в популяції різних регіонів країни», «Значення поширеності та зв'язку атерогенних дисліпідемій з захворюваннями серця і судин серед дорослого і дитячого населення», Комплексна програма «Кардіологія». Серед величезного творчого доробку Л. Т. Малої тільки питань АГ стосуються 3 монографії, 7 методичних рекомендацій, 8 збірників наукових праць, опубліковано

понад 100 статей у журналах, захищено 9 докторських і 23 кандидатські дисертації.

Любов Трохимівна Мала володіла даром наукового передбачення, тому більшість її фундаментальних розробок, особливо в галузі профілактичної кардіології, надзвичайно актуальні і в наші часи. Л. Т. Мала ініціювала створення і виконання Національної програми профілактики і лікування АГ в Україні (1999–2012). Проблеми діагностики та лікування ДЕ та ГХ були одними з «цеглинок» у величезній творчій спадщині науковця.

Академік Л. Т. Мала багаторазово виступала з науковими доповідями на 62 республіканських, всесоюзних, європейських і міжнародних конференціях, з'їздах і конгресах, була учасником численних європейських та міжнародних конгресів інтерністів та кардіологів, брала активну участь в роботі міжнародних і європейських конгресів і симпозіумів [22, 30, 31, 34]. Роботи та доповіді Л. Т. Малої сприяли не тільки розвитку нового напрямку медичних досліджень, але й визнанню терапевтичної школи Харківщини як в Україні, так і за її межами [10, 17, 27].

Діяльність академіка набуває світового значення. З 6.11.1997 р. Л. Т. Мала – заступник генерального директора Міжнародного біографічного центру у Європі (Кембридж, Велика Британія).

Біографічний інститут (США) в 1996 р. удостоїв академіка Л. Т. Малу звання «Людина року». Міжнародний Європейський біографічний центр (Кембридж, Велика Британія) з 1998 р. включає її ім'я до видання «2000 видатних вчених ХХ століття». Вона також нагороджена «Міжнародним культурним дипломом пошани» (1997) [9, 15].

Л. Т. Мала також прекрасний лектор, мудрий педагог, фундатор студентського наукового гуртка в ХДМУ. Постійна робота Л. Т. Малої з молоддю – студентами випускних курсів – поєднувалася з організацією процесу навчання у виші, в субординатурі, інтернатурі: розробкою і створенням робочих програм і планів, організацією республіканських і всесоюзних науково-методичних конференцій, виступами. На кафедрі, очолюваній Л. Т. Малою понад 40 років, постійно вдосконалювався методичний процес: оновлювалася тематика і зміст лекцій відповідно до сучасних досягнень науки, велика увага приділялася практичній підготовці студентів як під час занять, так і чергувань у клініці. Л. Т. Мала завжди ретельно готувала та поновлювала свої доповіді, користувалась повагою і любов'ю студентів та викладачів кафедри. Особливо шанували акад. Л. Т. Малу іноземні студенти за високий рівень професіоналізму і доступність у спілкуванні [8, 25].

Крім того, академік Л. Т. Мала – дійова особа і свідок величезної епохи, особистість державного масштабу [14, 19]. За згадками учнів Любов Трохимівна – класичний професор старої медичної школи, з вільним володінням педагогічними прийомами, прекрасним знанням етики, деонтології, латини, доброзичливістю, зацікавленістю в долях молодих колег, стимуляцією у них здорової конкуренції та ініціативності. Вона була вимогливим, суворим Учителем, але ніколи не нянькою, що нав'язувала свої думки, не терпіла неувagi до хворого, запізнень на роботу, приходила на службу раніше за інших, багато хто бачив її розсудли-

вість, але небагато – душевність, адже вона не всіх пускала в свій внутрішній світ.

Для академіка Л. Т. Малої була характерна безмежна відданість своїй справі, жага знань, постійне спілкування з різними людьми, гостинність, скромність у побуті, любов до батьків і вчителів, дбайливе ставлення до рідних, близьких, прагнення допомогти землякам, простим людям, висока вимогливість до себе і співробітників, колосальна працездатність, прагнення до пізнання, здатність вибирати перспективний напрямок діяльності, висока загальна ерудиція, чуття і безпомилковість у постановці діагнозу, відкритість, бажання і вміння співпереживати, готовність допомогти, майстерність у спілкуванні з людьми, якості гарного психолога, афористичність мови, талант лектора і оратора. Вона ніколи не соромилася вчитися в інших, вибирати життєву мудрість, манерою спілкування підкорювала, приваблювала, чарувала зовсім різних людей. Л. Т. Мала завжди тепло згадувала свого батька, влаштовувала дні його пам'яті, була турботливою дочкою, а після смерті матусі завжди відвідувала місце її поховання у рідних місцях.

Л. Т. Мала відома також як «відданий читач» Харківської наукової медичної бібліотеки (ХНМБ). Працювала вона в ній у вихідні дні, під час відпустки до пізнього вечора. Багато раритетних книг вона передала до фонду ХНМБ і бібліотеки Національного інституту терапії. До пізньої ночі горіло світло в її кабінеті у 27-й лікарні, академік готувалась до завтрашньої лекції...

Л. Т. Мала брала активну участь у громадсько-політичному житті країни, вона була членом Комітету радянських жінок (1961–1991), делегатом VI Всесвітнього конгресу жінок, учасником міжнародних симпозіумів жінок.

Серед нагород Л. Т. Малої: звання Герой Соціалістичної Праці (1979) з врученням ордена Леніна і Золотої Зірки, Герой України (1999) з врученням ордена «Золота зірка». Академік була нагороджена орденами: Трудового Червоного Прапора (1960), Великої Вітчизняної війни II ст. (1985), Богдана Хмельницького III ст. (1995), Ярослава Мудрого V ст. (1998), Орденом Держави (1999) і 14 медалями [15].

У Березовських Мінеральних Водах академік Л. Т. Мала умовно відпочивала «від неспокійних шляхів життя і душевної темряви світу, що збожеволів», багато працювала, зустрічалася з колегами, здійснювала прогулянки з учнями та їхніми дітьми, ділилася впізаннями. У 10-му корпусі, де мешкала академік Л. Т. Мала, встановлено пам'ятну дошку. Для Любові Трохимівни була притаманна висока культура, вона знала напам'ять великі уривки прози і поезії, цитувала їх точно і завжди доречно [14, 19]. У 1999 р. Л. Т. Мала була удостоєна звання «Почесний громадянин міста Харкова» № 1 [9].

Вона хотіла і вміла робити добро і досягла успіху в цьому, як ніхто інший, хоча й була експресивною, могла зажадати нібито неможливого, але по суті завжди мала рацію, висловлювала невдоволення жестом, поглядом, порухом душі, прагнула примножити зроблене своїми попередниками, турбувалася, щоб її продовження було не менш вагомим. Для неї була характерна самоіронія, об'єктивна оцінка себе, здатність посміятися над власною персоною для науки учням, вона цінувала і відчувала швидкоплинність часу, прагнула з користю його використовувати, поспішала робити

добро. Їй присвячували книжки, поетичні збірки, академіка Л. Т. Малу та її школу згадують у понад 350 публікаціях.

За життя вона набула всенародного визнання, а після смерті – скорботу від її відходу [13, 19]. Померла Л. Т. Мала 14 квітня 2003 року після важкої нетривалої хвороби на 85-му році життя. Похована академік Л. Т. Мала на Алеї Героїв на 2-му кладовищі в Харкові, де в 2004 році великому терапевту був встановлений бронзовий бюст.

Академік Л. Т. Мала ще у 2001 р. зазначала: «Я впевнена, що на непростому шляху життя і творчості поколінням лікарів XXI століття, факелом надії і гарантом звершень будуть чудові представники, творці медицини попередніх десятиліть». За часів керівництва Інститутом Л. Т. Малою був заснований чудовий Зимовий сад і музей портретів та наукових робіт її попередників – відомих терапевтів. Любов Трохимівна з великою повагою ставилася до своїх попередників і вчителів-корифеїв вітчизняної терапевтичної школи. У своїх планах і звершеннях вона завжди намагалася бути гідним послідовником мудрих вчителів – представників української терапевтичної науки, Лікарів з великої літери М. Д. Стражеска, Ф. Г. Яновського, П. І. Шатілова, І. М. Оболенського, Д. Ф. Лямбля, С. Г. Якушевича, К. М. Георгіївського, В. М. Коган-Ясного, С. Я. Штейнберга та ін. Створений за ініціативи Л. Т. Малої співробітниками інституту музей став не тільки пам'яттю про Великого Лікаря, а й свідченням того, що життя, присвячене служінню людині, завжди залишає слід у серцях людей і в пам'яті поколінь [2]. Традицією стало проведення Щорічних терапевтичних читань пам'яті Л. Т. Малої [2, 34].

Учні академіка Л. Т. Малої стали відомими вченими, організаторами і керівниками медичної науки і практичної охорони здоров'я, директорами наукових установ, вони завідують кафедрами в Харківському, Запорізькому, Сумському, Тернопільському, Ашгабатському, Ташкентському, Луганському, Алма-Атинському, Кишинівському та інших медичних інститутах. Пам'ятні дошки академіку Л. Т. Малій (1919–2003) встановлені в холі Національного інституту терапії і на фасаді ХНМУ [23]. Теплі спогади про Л. Т. Малу в різні роки написали О. М. Біловол, А. Я. Циганенко, Г. Д. Фадеєнко, О. Я. Бабак, І. Д. Рачинський, І. І. Князькова, Ж. М. Перцева, М. С. Ларьків [3, 11, 12, 13, 14, 16, 19, 24, 27, 28, 31, 32].

У 2013 р. до 10-річчя від дня смерті Л. Т. Малої вийшла прекрасна книга спогадів «Мала Любов Трохимівна. Учні про Вчителя». У річниці від дня народження Л. Т. Малої професійні журнали Національного інституту терапії ім. Л. Т. Малої, ХНМУ і товариства терапевтів ХМТ – «Український терапевтичний журнал», «Сучасна гастроентерологія», «Клінічна та експериментальна медицина», медичне видання «Medicus amicus» публікували статті та спогади про великого вчителя і наставника [7, 19, 28, 31].

Сьогодні ми віддаємо данину пам'яті, поваги й любові Любові Трохимівні Малій як берегині та славному продовжувачеві традицій вітчизняної терапевтичної школи, видатній особистості XX століття, що володіла даром наукового передбачення, колосальною працездатністю, низкою рис справжнього педагога та організатора охорони здоров'я. Згадуємо про неї за покликом серця. Вченому, Лікарю, Учителю і Людині з Великої Літери – Світла пам'ять.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Бабак О. Я., Фадеєнко Г. Д., Милославський Д. К. Областное общество терапевтов // Харьковское медицинское общество – 150 / под ред. проф. Н. А. Коржа. – Харьков, 2011. – С. 87–112.
2. Барна О., Виленский Ю. Харьковский сад Любви Малой // Мистецтво лікування. – 2009. – № 5. – С. 43–44.
3. Біловол О. Талант, поєднаний з любов'ю до професії // Медичний університет. – 2014. – № 1/2. – С. 6.
4. Виленский Ю. Любовь Трофимовна Малая: сердце и знания, отданные людям // Серце і судини. – 2008. – № 2. – С. 113–116.
5. Вчені Харківського державного медичного університету / за ред. А. Я. Циганенка. – Харків, 2002. – 470 с.
6. Достижения и перспективы ГУ «Институт терапии имени Л. Т. Малой НАМН Украины» / под ред. О. Я. Бабака. – Харьков, 2010. – 49 с.
7. Етапи життєвого шляху. До 95-річчя від дня народження Л. Т. Малої // Сучасна гастроентерологія. – 2014. – № 1. – С. 8–9.
8. Іванова Н. М. Матеріали Л. Т. Малої в колекції ХІМ // Двадцять Сумцовські читання : збірник матеріалів Всеукраїнської наукової конференції «Музей у глобальному світі: інновації та збереження традицій», присвяченої 160-й річниці з дня народження видатного українського вченого, академіка Української академії наук М. Ф. Сумцова, 18 квітня 2014 р. – Харків: Майдан, 2014. – С. 361–368.
9. Карцевич В. Л. Малая Любовь Трофимовна // 100 знаменитых харьковчан. – Харків, 2005. – С. 279.
10. Кафедра госпитальной терапии / под ред. А. Я. Циганенко. – Харьков : Торсинг, 2003. – 224 с.
11. Князькова И. И., Волков В. И. Наследие академика Любви Трофимовны Малой: атеросклероз и ишемическая болезнь сердца // Мистецтво лікування. – 2016. – № 1–2. – С. 73–76.
12. Князькова И. И. Академик Л. Т. Малая – выдающийся ученый современности (к 95-летию со дня рождения) // Мистецтво лікування. – 2014. – № 1. – С. 60–62.
13. Лавренко Т. А. В память о великом учителе // Медичний університет. – 2014. – № 1/2. – С. 6–7.
14. Ларьков Н. Все остается людям. Жизнь замечательных харьковчан – Харьков : Консум, 2004. – 180 с.
15. Мала Любов Трохимівна // Державні нагороди України. Кавалери та лауреати: довідково-енциклопедичне видання / уклад. В. В. Болгов, І. В. Болгов – Київ : Інститут біографічних досліджень, – 2008. – 33 с.
16. Мала Любов Трохимівна // Національна Академія медичних наук України. 20 років: 1993–2013 / під ред. А. М. Сердюка. – Київ : «Авіцена», 2013. – С. 14, 192, 286–287.
17. Малая Л. Т. 60 лет научно-педагогической, лечебной и общественной деятельности. Библиография. – Харьков, 1998. – 144 с.
18. Малая Л. Т. Достижения и перспективы развития терапии в канун XXI века (к 140-летию Харьковского медицинского общества) // Международный медицинский журнал. – 2001. – №1. – С. 12–18.
19. Малая Любовь Трофимовна. Ученики об учителе / под. ред. проф. Г. Д. Фадеенко – Харьков : Кроссруд, 2013. – 164 с.
20. Милославський Д. К. Вопросы клинической картины, диагностики, лечения и профилактики артериальной гипертонии в трудах академика Л. Т. Малой и ее школы (к 95-летию со дня рождения) // Украинский терапевтический журнал. – 2014. – № 3/4. – С. 148–156.
21. Милославський Д. К., Гриднев А. Е. Харьковское областное общество терапевтов: взгляд сквозь призму веков (к 150-летию Харьковского медицинского общества) // Украинский терапевтический журнал. – 2011. – № 3. – С. 5–16.
22. Милославський Д. К. Харківська терапевтична школа: сторінки історії та видатні постаті // Ювілейна збірка «Культурна спадщина Слобожанщини», Праці пам'яткознавців, вип. IV. – Харків, 2015. – С. 225–242.
23. Перцева Ж. Н. Герой України академик Л. Т. Малая в экспозиции Музея истории Харьковского Национального медицинского университета // VI Луцьковські читання. Сучасна музейна експозиція: вимоги часу та нові можливості (до 60-річчя заснування Пархомівського художнього музею імені А. Ф. Луцьова) Матеріали науково-практичного семінару 27 березня 2015 р. – Харків : ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2016. – С. 151–156.
24. Перцева Ж. Н. У войны не женское лицо (из опыта работы образцового музея истории Харьковского Национального Медицинского Университета) // Актуальні проблеми регіональних досліджень Великої Вітчизняної війни: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції, Харківський Національ-
- ний педагогічний університет ім. Г. С. Сковороди, 20–21 вересня 2013 року. – Харків, 2013. – С. 230–236.
25. Петрова З. П. Малая Любовь Трофимовна // Выдающиеся педагоги высшей школы г. Харькова: биографический словарь. – Харьков : Глобус, 1998. – С. 399–402.
26. Рубан А. Вклад Л. Т. Малой в изучение болезни сердца // Наукові обрії – 2015 : Матеріали наукових конференцій студентів і молодих науковців, проведених кафедрою суспільних наук ХНМУ в 2014–2015 рр. – Харків : Колегіум, 2015. – С. 72–74.
27. Скляр В. Академік Любов Мала – фундатор Харківської терапевтичної школи // Українки в історії ХХ–ХХІ століття. – Київ : Либідь, 2012. – С. 42–46.
28. Слово об Учителе. Некролог Л. Т. Малой. Medicus Amicus 2003, #3 <http://www.medicusamicus.com/index.php?action=5x249-15x1>
29. Теренда Н. О. Вчення про інфаркт міокарда в історичному аспекті // Вісник соціальної гігієни та організації охорони здоров'я України. – 2013. – № 1. – С. 56–61.
30. Фадеєнко Г. Д., Милославський Д. К. Питання ендотеліальної дисфункції при захворюваннях серцево-судинної системи у науковій спадщині академіка Л. Т. Малої та її школи / Наукова конференція «Ендотеліальна дисфункція та вік-залежна патологія», 12–13 листопада, Київ // Кровообіг та гемостаз. – 2015. – № 1–2. – С. 156–157.
31. Фадеєнко Г. Д., Милославський Д. К., Грідасова Л. М., Бенько О. Г., Кулешова О. М., Кужель У. М. Згадуючи Вчителя... // Український терапевтичний журнал. – 2015. – № 1. – С. 7–18.
32. Фадеєнко Г. Д., Милославський Д. К., Грідасова Л. М., Бенько О. Г., Кулешова О. М., Кужель У. М. Академік Л. Т. Мала – легенда медицини ХХ століття (до 95-річчя з дня народження академіка Любові Трохимівни Малої) // Вісник проблем біології та медицини. – 2014. – № 4. – С. 11–13.
33. Харківщина. Енциклопедичне видання. Харків, – 2014. – 438 с.
34. Щорічні терапевтичні читання, присвячені 90-річчю від дня народження академіка Л. Т. Малої // Мистецтво лікування. – 2009. – № 5. – С. 32–42.
35. Knyazkova I. I. Academician L. T. Malaya – an outstanding scientist of modern times. Dedicated to the 95th Anniversary // Inter collegas. – 2014. – Vov. 1 (1). – P. 5–12.

INFORMATION ABOUT AUTHORS

Halyna D. Fadeyenko, Dr. Sci. (Medicine), Prof.,
Director of the Institute

Dmytro K. Miloslavskiy, Cand. Sci. (Medicine), Senior
Research Fellow of the Department of Arterial Hypertension
of the Institute

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Фадеєнко Галина Дмитрівна – директорка інституту,
д.м.н., проф.

Милославський Дмитро Кирилович – старший
науковий співробітник відділу артеріальної гіпертонії
інституту, к.м.н.

SUMMARY

The great physician, scientist, educator and personality

(on the occasion of the 100th anniversary of Academician Lyubov T. Mala)

Halyna D. Fadeyenko, Dmytro K. Myloslavskiy

Mala Therapy National Institute of the NAMSU, the Academy of Medical Sciences of Ukraine, 2a L. Mala Ave., Kharkiv 61039, Ukraine

Lyubov Trokhymivna Mala was born on January 13, 1919 in the village of Kopani, Orekhovo district, Zaporizhzhya region. During the Second World War she was in the ranks of the Soviet Army, as part of the evacuation hospitals of the Southern, North Caucasian and Transcaucasian fronts. In 1950 she defended her candidate's thesis, in 1954 – her doctoral dissertation. Since 1955, Lyubov Mala is a professor, and from 1961 until the end of her life she heads the department of hospital therapy at the Kharkiv State Medical Institute, later a university. Academician L. T. Mala is the founder of a powerful modern school of therapists and cardiologists, the author of more than 700 scientific papers, 32 monographs. The scientific developments of Academician L. T. Mala are protected by 25 security documents, 5 author's certificates, 20 patents of Ukraine and other countries. Under her leadership defended the theses of 36 doctors and 188 candidates of medical sciences. Since 1977, she has been the permanent chairman of the Regional Society of Physicians of the Kharkiv Medical Society (KhMS), the Deputy Chairman of the Ukrainian Society of Therapists and Cardiologists, a member of the Presidium of the CIS Society of Cardiologists, a member of the Presidium of the International Association of Internists and Cardiologists of the CIS countries, and the International Society of Hypertension (ISH). Scientific and public activity of acad. L. T. Mala received recognition at home and abroad: she was a Corresponding Member of the USSR Academy of Medical Sciences (1967); an Honored Worker of Science and Technology of Ukraine (1968); a member of the Academy of Medical Sciences of the USSR (1974); a Full Member of the Russian Academy of Medical Sciences (1991), and a Member of the National Academy of Sciences of Ukraine (1992). She was the initiator of the creation of the Academy of Medical Sciences of Ukraine and its full member (1993), Laureate of the State Prize of the USSR (1980), the Strazhesko Prize (1983, 1997), Shatilov Prize (1981, 1983, 1987), Vavilov Prize (1989), Academic Prize in Medicine of the Academy of Medical Sciences of Ukraine (1995, 2000). L. T. Mala was awarded the Order of the Red Banner of Labor (1960), the Order of Bohdan Khmelnytsky III degree (1995), Yaroslav the Wise V degree (1998), the Gold Medal of the Polish Academy of Medical Sciences (1999); the title of Hero of Socialist Labor and the Gold Medal "Hammer and Sickle" (1979); the Hero of Ukraine with the award of the Order of the State (1999), the Orders of the Golden Star (2003) and the Patriotic War II (1985), 14 medals. Academician L. T. Mala is the organizer and first head of the Institute of Therapy of the Academy of Medical Sciences of Ukraine (1981–2003). The USA Biographical Institute in 1996 awarded L. T. Mala the honorary title of "Person of the Year" and awarded her with "International Cultural Diploma of Honor" (1997). The International European Biographical Center (Cambridge, UK) since 1998 included her name in the publication "2000 outstanding scientists of the XX century." In 1999, L. T. Mala was awarded the title "Honorary Citizen of the City of Kharkiv" No. 1. For a cycle of fundamental works on cardiology L. T. Mala posthumously became Laureate of the State Prize of Ukraine (2003). L. T. Mala died on April 14, 2003 after a severe short illness on the 85th year of life. Academician L. T. Mala buried on the alley of Heroes

Dmytro K. Myloslavskiy
d.miloslavsky@gmail.com

РЕЗЮМЕ

Врач, ученый, педагог и человек с большой буквы

(К 100 годовщине со дня рождения академика Любви Трофимовны Малой)

Г. Д. Фадеенко, Д. К. Милославский

Государственное учреждение «Национальный институт терапии имени Л. Т. Малой НАМН Украины», пр-т Любви Малой, 2-А, Харьков 61039, Украина

Любовь Трофимовна Малая родилась 13 января 1919 г. в селе Копани Ореховского района Запорожской области. В период Второй мировой (Великой Отечественной) войны находилась в рядах Советской Армии, в составе эвакуационных госпиталей Южного, Северокавказского и Закавказского фронтов. В 1950 г. защитила кандидатскую, в 1954-м – докторскую диссертацию. С 1955 г. Л. Т. Малая – профессор, а с 1961 г. и до конца жизни – заведующая кафедрой госпитальной терапии Харьковского государственного медицинского института, впоследствии университета (ХМИ, ХГМУ). Академик Л. Т. Малая – основатель мощной современной школы терапевтов и кардиологов, автор более 700 научных работ, 32 монографий. Научные разработки академика Л. Т. Малой защищены 25 охраняемыми документами, 5 авторскими свидетельствами, 20 патентами Украины и других стран. Под ее руководством защитили диссертации 36 докторов и 188 кандидатов медицинских наук. С 1977 г. она была бессменным председателем Областного общества терапевтов Харьковского медицинского общества (ХМО), заместителем председателя Украинского общества терапевтов и кардиологов, членом Президиума Научного общества кардиологов СНГ, членом Президиума Международной ассоциации интернистов и кардиологов стран СНГ, Международного общества гипертensiологов (ISH). Научная и общественная деятельность акад. Л. Т. Малой получила общегосударственное и мировое признание: член-корреспондент АМН СССР (1967); заслуженный деятель науки и техники Украины (1968); действительный член АМН СССР (1974); действительный член РАМН (1991) действительный член НАН Украины (1992); инициатор создания АМН Украины и ее действительный член (1993), Лауреат Государственной премии СССР (1980), премий им. Н. Д. Стражеско (1983; 1997), им. П. И. Шатилова (1981; 1983; 1987), им. С. И. Вавилова (1989), Академической премии по медицине АМН Украины (1995; 2000). Л. Т. Малая была удостоена орденов Трудового Красного Знамени (1960), Богдана Хмельницкого III степени (1995), Ярослава Мудрого V степени (1998), Золотой медали Польской академии медицинских наук (1999); звания Героя Социалистического Труда и Золотой медали «Серп и Молот» (1979); Героя Украины с вручением «Ордена Державы» (1999), орденов «Золотая Звезда» (2003) и «Отечественной войны II ст.» (1985), 14 медалей. Академик Л. Т. Малая – организатор и первый директор Института терапии АМН Украины (1981–2003 гг.). Биграфический институт США в 1996 г. присвоил Л. Т. Малой почетное звание «Человек года» и наградил «Международным культурным дипломом почета» (1997). Международный Европейский биографический центр (Кембридж, Великобритания) с 1998 г. включает ее имя в издание «2000 выдающихся ученых XX века». В 1999 г. Л. Т. Малая была удостоена звания «Почетный гражданин города Харькова» №1. За цикл фундаментальных работ по кардиологии Л. Т. Малая стала посмертно лауреатом Государственной премии Украины (2003). Умерла Л. Т. Малая 14 апреля 2003 года после тяжелой продолжительной болезни на 85-м году жизни. Похоронена академик Л. Т. Малая на Аллее Героев на 2-м кладбище в Харькове, где в 2004 г. великому терапевту был установлен бронзовый

in the 2nd cemetery in Kharkiv, where in 2004 a bronze bust was installed for the great therapist. Memorial commemorative plaques to Academician L. T. Mala installed on the facades of the National Institute of Therapy named after L. T. Mala AMS of Ukraine and Kharkiv Medical University. With the aim of perpetuating the memory of L. T. Mala the Cabinet of Ministers of Ukraine decided to name the Institute of Therapy of the Academy of Medical Sciences of Ukraine is given after this outstanding person. Academician L. T. Mala was a model of universal human and professional abilities, the unforgettable features of her personality, her favorite phrases and wisdoms will be always remembered for the disciples of the Great Therapist. In her loving memory.

Key words: Lyubov Trokhymivna Mala, academician L. T. Mala, the founder of a modern school of therapists and cardiologists, health-care organizer, department of hospital therapy at the Kharkiv State Medical University (KhMGU), Mala Institute of Therapy.

For citation: *Fadeyenko HD, Myloslavskiy DK. The great physician, scientist, educator and personality (on the occasion of the 100th anniversary of Academician Lyubov Trokhymivna Mala). Journal of the National Academy of Medical Sciences of Ukraine. – 2019;25(1):104–112. (In Ukr.)*

бюст. Мемориальные памятные доски академику Л. Т. Малой установлены на фасадах Национального института терапии им. Л. Т. Малой АМН Украины и ХНМУ. С целью увековечения памяти Л. Т. Малой распоряжением Кабинета Министров Украины № 213-р от 9.04.2004 г. Институту терапии АМН Украины присвоено имя этого выдающегося человека. Академик Л. Т. Малая также была образцом общечеловеческих и профессиональных способностей, основные черты ее характера, любимые фразы, цитаты стали крылатыми для учеников Великого терапевта. Светлая ей память.

Ключевые слова: врач Любовь Трофимовна Малая, академик Л. Т. Малая, основатель современной школы терапевтов и кардиологов, кафедра госпитальной терапии Харьковского государственного медицинского университета (ХГМУ), институт терапии им. Л. Т. Малой.

Для цитирования: *Фадеевко Г. Д., Милославский Д. К. Врач, Ученый, Педагог и Человек с большой буквы (К 100 годовщине со дня рождения академика Любви Трофимовны Малой). Журнал Национальной академии медицинских наук Украины. – 2019. – Т. 25, № 1. – С. 104–112.*